

Kolonics Ágnes

A török népszavazás az EU-csatlakozás tükrében

Két hónappal a török alkotmánymódosításról szóló népszavazás után is visszatérő téma a kormányzó párt által benyújtott, majd megszavazott alkotmány-módosító reformcsomag. Az Európa Tanács alaptörvény-változtatásokat segítő szervezete a minap fejtette ki, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozás reményében zajló török reformfolyamat részeként nem egy olyan új alkotmányt várnak, amely csak a hatalomban lévő Igazság és Fejlődés Pártja (AKP) AK párt nézőpontját tükrözi. A Velencei Bizottság az ellenzék és a kormányoldal közti széles konszenzus szükségességére hívja fel a figyelmet, hogy az új alkotmány ne a megosztottságot tükrözze, hanem az egységet. A Bizottság annak az egyetértésnek a fontosságát hangsúlyozza, amely nem létezik - részint a vallásos-szekuláris törésvonalat megbolygató pont miatt, részint pedig a hatalom kérdése miatt.

Míg a népszavazási kampányt közvetlenül követően a kormányközeli sajtó a kormány által elrendelt népszavazást a 30 évvel ezelőtti katonai puccs alatt létrehozott 1982-es Alkotmánytól való „megmentőjeként” jellemezte, addig az ellenzékét képviselő egyes sajtóorgánumok „Erdoğan pasaként” becézték a kormányfőt. A mára már valamelyest csillapodott indulatok nem azokat a kérdéseket illették, amelyeket az Európai Unió is szükségesnek vélt meghozni, hanem egyrészt azokat, amik révén a vádak szerint a kormányzó Igazság és Fejlődés Pártja (AKP) bebiztosíthatja magát a hatalomban, másrészt pedig azokat, amik révén az ellenzék szerint az AKP az államot még inkább iszlamizálhatja.

A választásokon több témakört illetően szavaztak a polgárok, többek között dönthettek az Alkotmánybíróság, a katonai igazságszolgáltatás és a Legfőbb Ügyészi és Bírói Testület tervezett változtatásairól. A szavazásra jogosultak 58%-a értett egyet abban, hogy az alkotmánymódosításra szükség volt, már csak az alkotmánynak „annak antidemokratikus lelkülete” miatt is. Számos miniszterelnök, illetve nem török hivatalos szerv is pozitív

visszajelzésekkel illette a szeptember közepén megrendezett referendumot, amelynek a keretében kiszélesítették a jogegyenlőséget, és csökkent a katonaság befolyása.

Az Európai Unió üdvözölte a népszavazás eredményét, de illetékesei kiemelték: a kis-ázsiai országnak további reformokra van szüksége a sikeres csatlakozási folyamat lezárásához, amelyekkel kapcsolatban kérdéses, hogy meddig húzódik még el. Mint ismeretes, Törökország több mint fél évszázada, 1959-ben adta be csatlakozási kérelmét az unióhoz. Noha az EU kiemelte, hogy fontos és jó irányba mutató lépésnek tartja a népszavazás által biztosított változtatásokat, az uniós csatlakozást várók a Velencei Bizottság felszólítása nélkül sem dőlhetnek hátra ölbe tett kézzel: a csatlakozást még mindig számtalan megoldatlan ügy hátráltatja: többek között ilyen Ciprus ügye, a további jogorvoslatok témaköre, de a kurd kérdés is ebbe a körbe tartozik. Ez utóbbival kapcsolatban egyesek egyenesen azt mondják: amíg Törökországban nincs egyezség a kurdok és a törökök közt, addig Törökország nem lehet egészséges demokrácia.

Bár a külföldi vélemények elsősorban tehát az alkotmánymódosítás által létrejövő, régóta várt fejlődést és a haladást említették meg, le kell szögezni, hogy a referendum nem csak önmagában a tervezett változtatásokról szól, hanem a hatalomról is – részint ezért is kényes kérdés az ellenzék teljes körű együttműködésére vonatkozó kíváncsi. Sok spekuláció született arról, hogy ha a népszavazáson elért diadalt meg tudná ismételni Recep Tayyip Erdoğan, akkor a kormányfő (és tanácsadói) remek stratégiai érzéke a miniszterelnököt a köztársasági elnöki bársonyszékig is repíthetik. A miniszterelnök ugyanis sokak szerint a népszavazást egyfajta felmérésként is hasznosította, melyen pártja 2011-es választásokon való esélyét mérte fel. A referendum győzelmének, az igenek 58%-os arányának ilyen formájú értelmezése azonban csalóka lehet.

A referendum – noha számos témakört érintett, és nemzeti ügynek is nevezhetjük – kiemelten az „AKP- nem AKP szimpatizáns” alapon csoportosított szavazókat osztotta meg.

Így a népszavazást követően a népszavazást követően a politikusok és az elemzők így az 58%-os igen arányt kétféleképpen értelmezték. Az egyik feltételezés szerint nagyjából 58%-os a kormányon lévő párt támogatottsága. A másik, valószínűbb verzió szerint azonban az ellenzéki pártok szavazói közül sokan az AKP mellé álltak. Ha mindez igaz, akkor még így is nehezen kétségsbe vonható, hogy a török miniszterelnök milyen nagy sikert aratott. Nem is pusztán csak a kormányfő, hanem a „zéró probléma a szomszéd államokkal” jelmondatú külpolitikai elv is, amelynek mentén politizál a kormánypárt. Az Igazság-és Fejlődés Pártja melletti kiállítás okai közé tartozik, hogy sokan elismerték, hogy a referendumon megszavazott változtatások az Európai Unió irányába mutatnak.

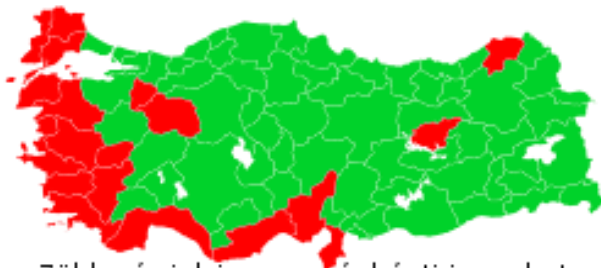
Holott magát a népszavazást is sokan igazságtalannak tartották annak lebonyolítási módjában. Éles kritika érte azt, hogy a 26 pontot tartalmazó reformcsomagra nem egyenként, hanem egyben kellett igennel vagy nemmel voksolni. Az igen felé mézesmadzagként csábító tervezetek többek közt a katonai igazságszolgáltatásra vonatkozó változtatások, a személyes adatok fokozott védelme, a minden társadalmi csoport felé kiszélesített alkotmányos védelem számított, vagy az, hogy a változtatások révén már adótarozással kapcsolatos nyomozóeljárás közben is lehet külföldre utazni. A megszavazott változtatások révén létrejövendő előrelépés nagyságát mutatja, hogy a pozitív változtatások sora itt nem áll meg.

Ellenben voltak olyan javaslatok is, melyek a nem AKP-szimpatizánsokat bizonytalanították el. Ilyen például az ellenkampányban is kiemelt alkotmánybíróság intézményében létrejövő változtatások köre. Az újonnan megszavazott pont értelmében az alkotmánybíróság tagjainak számát megemelik. Az alkotmánybíróság 3 tagját a parlament fogja megválasztani, 14 tagját pedig az elnök. De pártot megszüntetni is nehezebb lesz Törökországban, mint ahogy eddig lehetett. Nekünk, magyaroknak ez a pont talán furcsa lehet, de Törökországban nem egy pártot zártak már be azért, mert az alkotmányosság határát súrolták, vagy túl is léptek azon. Ilyen volt több kurd párt, melyeknek (feltételezett) kapcsolatai voltak a

nemzetközileg is terrorista szervezetként számon tartott Kurd Munkáspárttal (PKK), de a hatalmon lévő, konzervatív vallási (azaz muszlim) értékeket valló AKP is sértette meg az alkotmányosságot azáltal, hogy engedélyezni kívánta a fejkendő viseletét a felsőoktatási intézményekben. Ekkor az Alkotmánybíróság állt Erdoganék útjába.

Ez a kérdés azonban szeptember 12-én visszaköszönt. A referendum másik nagy vihart okozó pontja ugyanis a fejkendő-törvény volt, mely értelmében már felsőoktatási intézményekben is lehet viselni ezt a sokak által konzervatív vallási szimbólumként értékelt ruhadarbot. Törökország egyik törésvonala a vallásos-szekuláris konzervatív iszlám-kevésbé vallásos tengelyen húzható meg, a népszavazás ezzel a pontjával pedig még jobban felkavarta az egyébként sem álló vizet.

Annak ellenére tehát, hogy a változtatásokat megszavazták, a média egy része azt hangoztatta, hogy nem lehet a kormányzó pártok beleegyezése nélkül demokratikusan alkotmánymódosításról dönten. A pártok korábban ugyanis nem minden pontra mondtak igent. A török parlamentben tavasszal kezdtek tárgyalni a tervezett módosításokról, de a csomag nem kapta meg az alkotmánymódosításhoz szükséges 2/3-

os többséget, csak annyit, amennyi ahhoz volt elegendő, hogy a tervezetet népszavazásra bocsássák. A kormányzó párt élt a törvény kínálta lehetőséggel, és a köztársasági elnök kiírta a szavazás időpontját- az utolsó katonai puccs 30. évfordulójának napjára, 2010 szeptember 12-ére.

Ezen a napon egyébként a török választásra jogosult polgárok 77%-a járult az urnákhoz. Ez a magas részvételi arány annak köszönhető, hogy Törökországban kb. 3000 forintnyi összegű

büntetéssel sújtják azt, aki nem megy el szavazni. Noha az országos átlag a nemleges voksok arányában 42% volt, de akadt olyan megye is, melynek 81%-a így szavazott. A kurdok lakta Diyarbakirban azonban a lakosok 94%-a támogatta az indítványt. A piacok bizalommal, a részvények emelkedéssel reagáltak a hírré, ami kedvez Erdoğan azon szavazóinak, akik az elmúlt évek gazdasági fellendülése miatt számítanak elkötelezett híveinek.

A török népszavazás egyébként a szokásos mederben zajlott le – botrányokkal, utcai zavargásokkal fűszerezve. A referendum napján 90 embert vettek őrizetbe. Támadtak rá olyan katonai járműre, mely szavazócédulákat szállított, de utcai zavargások is akadtak. Ezek közül a legkiemelkedőbb az egyetlen nem betiltott kurd párt, a BDP bojkottja volt. Bár a párt arra szólította fel Törökország legnagyobb kisebbségét, hogy tagjai ne menjenek el a szavazásra, annak eredményét a párt vezetője, Nurettin Demirtaş mégis sikerként könyvelte el. *Szerinte a kormány számára most a kurd kérdés ugyanis fontosabbá vált, mint valaha volt, és a kormánynak komolyan kell vennie a kurd autonómia és a kurd nyelven anyanyelvükön történő oktatásának követelését. A kurdok most egy olyan új alkotmányban reménykednek, amelyik megoldást jelenthet problémáikra. Hogy ezek a vágyak mennyire reálisak és közeliak, nem tudni, mindenesetre a kurdok terrorista szervezete, a PKK –a Taksim téren történt október végi öngyilkos merényletet ellenére- többször is meghosszabbította augusztus óta tartó egyoldalú tűzszüneti egyezményét.*

Azonban a forradalminak is nevezett népszavazás kapcsán nem csak az EU, az USA, a civil társadalmi csoportok, az igennel szavazók, vagy a kurdok várnak nagyobb fokú demokráciát. A nemmel szavazó, főként Törökország nyugati területeinek nyugatiasabb életmódot élő törökjei is ezt remélik. A meggyőző választási eredmény ellenére tehát a 42 százaléknyi „nem” szavazatok aránya is szignifikáns. A referendum ellenzői közé tartozó egyik legnagyobb párt a népszavazás után stratégiája változtatásáról döntött- ezentúl a dolgozó középosztályhoz fordul, amelyik mely szerinte meg fogja formálni az ország jövőjét. Változás azonban az is, hogy az ellenzéki pártok is elkezdtek nyitni a kurdok felé. A közeledés

észszerű, ha arra gondolunk, hogy a kurd felnőtt (azaz szavazóképes) népesség az ország 13,4%-át teszi ki.

A Velencei Bizottsággal együtt reméljük, hogy a különbségeket el fogja fedni a 2011 után megalkotható új, immár polgári alkotmány. Törökországnak most feladata azt mutatni és megvalósítani, hogy a civil politikai vezetők demokratikusan, vallástól mentesen, talpraesetten fogják tovább vinni a török politikát egy jó úton. Amennyiben az AKP nyerne a 2011-es választásokon, a pártnak be kell majd bizonyítania, hogy ellenzői csak rémisztgetnek, hogy Erdoğan miniszterelnöksége 3. ciklusában - kihasználva az Alkotmánybíróságban végrehajtandó változásokat- már bátran bele fog vágni a politikai iszlám országon belüli terjesztésében, végül háttérbe szorítva ezzel a nemzeti példakép, Atatürk által létrehozott szekuláris államképet. A fékeknek és egyensúlyoknak is a helyükön kell maradniuk, hogy csak a - nyilvánvalóan hosszútávon megoldást találó- kurd kérdés miatt lehessen Törökországról azt mondani, hogy nem igazi demokrácia. Azt is garantálni kell, hogy az igazságszolgáltatás pártoktól mentes, független maradjon, a gazdasági növekedés pedig fennmaradjon. Ha pedig az ellenzék nyerne, folytatni kell a megindított reformokat, hiszen, ahogyan az Európai Unió szervei is hangsúlyozzák, ez csak egy állomás, ezek még korántsem jelentik az utolsó simításokat. A mindenkori ellenzék és kormánypárt közti együttműködés az éppen zajló reformfolyamatokban tehát nemcsak a Velencei Bizottság szerint elengedhetetlen.